

ВПЛИВ МАЄТКОВОГО ТЕАТРУ С. ПОТОЦЬКОГО НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ТУЛЬЧИНА (КІНЕЦЬ XVIII–XIX І ПОЧ. XX СТ.)

П. В. Слотюк

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
universitetart@gmail.com

P. Slotiuk

Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3033-1666>

П. В. Слотюк. Вплив маєткового театру С. Потоцького на формування культурного простору Тульчина (кінець XVIII–XIX і поч. XX ст.)

На основі аналізу попередніх публікацій з'ясовано роль і значення маєткового театру С. Потоцького в процесі формування театрального й культурного простору Тульчина в кінці XVIII — XIX і поч. XX ст. Досліджено його історичну еволюцію, наголошено на активній участі сімейства Потоцьких у реалізації ідеї театру як соціокультурного конструкта в середовищі міста, акцентовано на впливові польської та європейської культури на розвиток українського театрального мистецтва й відображення його не тільки в діяльності маєткового театру графа Потоцького, але й Тульчинського міського театру, що діяв наприкінці XIX і поч. XX ст., Тульчинського аматорського театру (1922 р.), Тульчинського народного театру (1970 р.), Тульчинського фахового коледжу культури, заснованого в 30-ті рр. XX ст., а також організації міжнародного фестивалю оперної музики “OperaFest Tulchyn”, який щорічно проводиться на території палацу Потоцьких із 2017 р. Отже, ідея театру Потоцьких, якщо й була спочатку продовженням традиції «батьківських домів» одних з найбагатших магнатів Речі Посполитої, однак у подальшому стала феноменом, який не тільки привніс елементи європейського театрального досвіду в культурне середовище Тульчина, але й розпочав це середовище формувати.

Ключові слова: *культура, маєтковий театр, Тульчин, С. Потоцький, мистецтво, традиції, польсько-українські взаємовпливи, фестиваль.*

P. Slotiuk. The influence of S. Potocki's manor theatre on the formation of the cultural space of Tulchyn (late XVIII — XIX and early XX centuries)

The purpose of the article is to clarify the influence of S. Potocki's manor theatre on the formation of the theatrical and cultural space of Tulchyn.

The methodology is based on the principle of historicism, objectivity, critical rethinking of scientific

publications and archival materials. In the research process, both general scientific (analysis, synthesis, comparison, generalization) and special methods of historical analysis were applied.

The scientific novelty of the study lies in revealing the influence of the Potocki's manor theatre on the development of amateur theatrical art in Tulchyn and the formation of the city's cultural space in the XVIII and XIX centuries.

The results. The study shows the important role of Potocki's initiative to create a private theatre in Tulchyn, its significance in shaping the city's theatrical environment, as well as the influence of Polish and European musical, dramatic and opera art on the development of local theatrical traditions and the formation of cultural interests of local residents. With the appearance in 1787 of the Potocki manor theatre in Tulchyn, the process of forming a stable local theatrical tradition began, which was not interrupted either in the XIX or XX centuries. However, the tradition that was formed in the conditions of the Polish Commonwealth cannot be identified exclusively with the influence of only Polish theatrical experience, Polish dramaturgy and Polish culture on the development of Ukrainian theater. Such influence undoubtedly took place, but it was not decisive. Of decisive importance was European theatrical culture, which, thanks to the Polish initiative (in our case, Count Stanisław Felix Potocki), was introduced into the Ukrainian cultural space, in which his name is still invisibly present today. The importance of studying the theatrical experience of the past lies in the need to revive stable theatrical traditions in Ukraine, which were interrupted by numerous bans during the Romanov Empire, repressions by the Soviet authorities, and the long-term dominance of “Soviet” thinking among the power structures of independent Ukraine. This will stimulate changes on the periphery of the Ukrainian cultural area, and help involve a wide range of the public in this process, primarily composers, art historians, playwrights, representatives of local government, local

media, etc. The problem of increasing attention to the completion of the restoration of the Potocki Palace and the creation of a regional center for cultural initiatives on the basis of Tulchyn College of Culture, which is currently located in its premises, and the improvement of the skills of cultural and artistic personnel with the further formation of a cultural space as a model for the future cultural development of the region remains important.

Keywords: *culture, manor theater, Tulchyn, S. Potocki, art, traditions, Polish-Ukrainian mutual influences, festival.*

Актуальність проблеми полягає в необхідності вивчення й поширення театрального досвіду минулого задля відродження сталих театральних традицій як в Україні, так і на периферії українського культурного ареалу.

Постановка проблеми. Можна впевнено стверджувати, що культурні традиції Тульчина, започатковані графом Потоцьким, знайшли своє продовження не тільки у XVIII, XIX, але й у XX ст. Цього могло й не статися, коли б на теренах Поділля не існувало музичних, пісеньних чи театральних традицій, які створювали підґрунтя для культурного розвитку цих територій (Кушка, 2020, с. 13). З іншого боку, «серед польських та українських сучасних досліджень з історії театру, — як стверджує М. Гарбузюк, — відсутні спроби здійснити комплексний аналіз такої важливої компоненти міжнародного діалогу, як стратегія репрезентації образів історичного “сусіда” — проблема, яка заважає поглибленій співпраці в галузі культури і театру між Україною та Польщею (Гарбузюк, 2018, с. 8). І хоча пропонуване дослідження не охоплює

комплексно тему «репрезентації образів» України в польському театральному дискурсі (маєтковий театр Потоцького ніколи в ньому участі не брав, хоча в його репертуарі були твори й польських авторів), все ж поява такого феномену на теренах Тульчина стала важливою віхою в започаткуванні спільних театральних традицій, суголосних з образом держави, яка ще не так давно була спільною для обох народів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різні періоди історію маєткового театру Потоцького вивчали М. Антошко, Т. Чубіна, О. Волосатих, Н. Кушка, О. Лобко та інші автори, чий інтерес був спрямований на виявлення невідомих сторінок його історичної еволюції.

Фундаментальні праці Р. Пилипчука й М. Гарбузюк дозволили виокремити цю проблему з контексту суто історичного аналізу й спробувати описати її, використовуючи теоретичні та культурологічні напрацювання авторів.

Важливим джерелом інформації стала польська наукова та мемуарна література, серед якої особливе місце належить публікаціям Р. Соболя (Sobol, 1966), А. Чартковського (Czartkowski, 1925), а також спогадам А. Нарушевича (Naruszewicz, 1787), Я. Немцевіча (Niemcewicz, 1787), французького письменника Лагарда та ін.

Унікальність маєткового театру Потоцьких підтверджується кресленнями й картою забудови палацу з автографом Софії Потоцької, копія якого зберігається в Музеї книги Тульчинського коледжу культури. Окремим фрагментом цього креслення є фасад театру, відкритий 19 травня

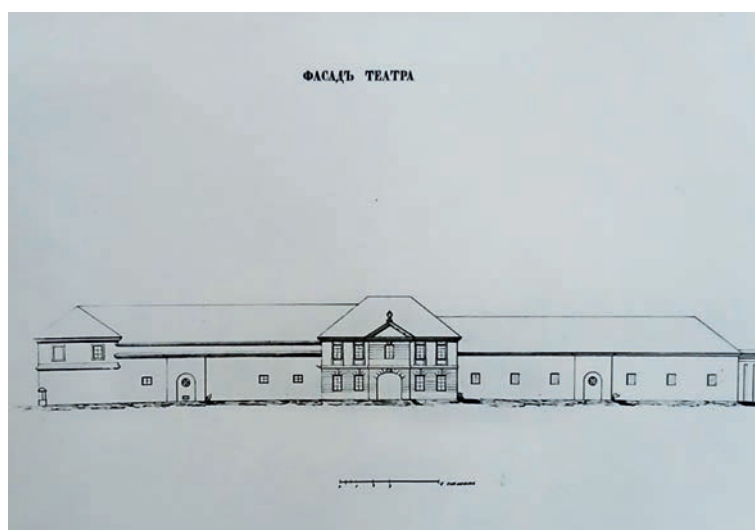

Рис. 1. Фрагмент креслення фасаду театру Потоцьких у Тульчині.

Рис. 2. Залишки фасаду театру Потоцьких у Тульчині. Фото 2025 р.

1787 р., залишки центральної частини якого збереглися до наших днів (Рис. 1, 2).

Мета статті — з'ясування ролі й значення маєткового театру С. Потоцького в процесі формування театрального та культурного простору Тульчина.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тульчин кінця XVIII і середини XIX ст. був невеликим містечком, але достатньо відомим у тодішніх політичних, мистецьких та інтелектуальних колах як України, Польщі, так і Європи загалом. Усе це стало можливим завдяки діяльності графа Станіслава Фелікса Потоцького, який не тільки розумівся на високому мистецтві, знався з багатьма талановитими майстрами музики, живопису та архітектури, але й мав витончений смак, романтичний характер і величезні статки, що дозволяло йому реалізовувати ті культурні ініціативи, які й досі вражають своїм розмахом і новаторськими підходами. Потоцький створив художню галерею з роботами відомих європейських майстрів, бібліотеку із 17 тис. примірників творів світової літератури. Йому належала друкарня, нумізматичний кабінет і майстерня художньо-прикладного мистецтва, у якій працювали гончарі, вишивальниці, різьбярі. За його ініціативи був розбудований парк “La Roche” («Хороший») в Тульчині і знаменита Софіївка в Умані.

Одним із унікальних і не менш значущих проєктів став маєтковий театр у Тульчині, який офіційно відкрився з приїздом короля Речі Посполитої Станіслава Августа Понятовського 19 травня 1787 р. Труп театру нараховувала

понад 100 акторів, до якої входили музиканти, вокалісти, танцюристи, виконавці драматичних ролей. Тут виступали артисти-аматори, ставилися музичні вистави та опери. Театр мав свій оркестр і балетну труп. Для успішного його функціонування Потоцький створив найбільшу в Речі Посполитій музично-драматичну школу. Зважаючи на те, що театр у Тульчині існував (за деякими твердженнями з 1780 р.) ще до завершення будівництва основного палацу і офіційного відкриття спеціалізованого театрального приміщення, то з'явитися він міг раніше 1780 р.

Описуючи цю подію, дослідники мало звертають увагу на те, що до неї йшли майже сім років. Коли б театральної трупи не було і вона не займалася тим, чим мала займатися, королю нічого було б показувати. Що ж відбувається впродовж цих семи років? А в цей період ведуть не тільки будівництво, але й займаються ретельним відбором акторів та їх навчанням. Ферарі (Федір Ковальчук із Копіївки) не міг би керувати оркестром у травні 1787 р., коли б не завершив навчання в Неаполі. А воно, ймовірно, було тривалим, адже необхідного музичного досвіду він не мав, навіть якщо допустити, що хлопець пройшов тривале навчання в школі Потоцького. Залишається загадкою й те, хто першим висловив ідею будівництва театру в Тульчині? Ініціаторкою створення театру могла бути й Жозефіна, знайома з традиціями Дукленського театру (Sobol, 1966, s. 189–222). Окрім того, жінка розумілася на музиці й живописі, яким активно займалася, мала непогану домашню освіту та витончений смак. Усе це вказувало на

її неабиякі здібності, творчу натуру й захоплення мистецтвом. До того ж задовго до відкриття Тульчинського театру, з 1761 по 1773 рр., функціонував театр у Христополі, який уже мав балетну та оперну трупи (Пилипчук, 2019, с. 120, 129). Зважаючи на те, що в 1782 р. був побудований Тульчинський палац і Потоцькі переїхали до Тульчина, то бодай частину цього колективу могли забрати із собою. Та й дата припинення діяльності Христопільського театру майже співпадає з датою початку будівництва палацового комплексу в Тульчині.

Новостворений Тульчинський театр, як і Христопільський, також здебільшого був оперним. Тому й будували його за таким же зразком. До того ж ідея театру була далеко не новою. Можна погодитися з думкою, що це була усталена традиція магнатських дворів і театр мали не лише Потоцькі. Та й платити в них було чим. Однак оригінальність театру в тому, що, перебуваючи під впливом європейської театральної культури, Потоцькі зуміли зробити його частиною власного бренду й таким чином привернути увагу багатьох діячів культури та мистецтва того часу до Тульчина. Те, що в середовищі української шляхти такі традиції зародилися дещо пізніше, пояснюється тим, що її інтеграція в культурне середовище Речі Посполитої відбувалася шляхом ополячування й поступовою втратою національної ідентичності, перерваної трьома поділами Польщі та ліквідацією республіки. Уже напередодні й під час війни Хмельницького в першій половині XVII ст. православне дворянство окатоличилося так, що лише деякі дворянські роди сповідували православ'я, але й вони становили мізерну меншість серед місцевої шляхти. На Поділлі таких родів практично не існувало (Антонович, 1871, с. 11).

Слід пам'ятати, що Річ Посполита була не лише державою поляків і за такими ж правилами, як і поляки, жило й українське населення. Однак польська шляхта від самого початку привласнила ідею спільної держави і ні про яку рівність з українцями чути не бажала. Ситуація погіршувалася й тим, що українці не мали свого державного проєкту, який міг стати альтернативою польському, через що втратили можливість впливати на характер політичного дискурсу

в Речі Посполитій. Не забуваймо, що поляки запозичували культурний і політичний досвід у своїх європейських сусідів тоді, коли українцям нічого не залишалось, як переймати його в поляків. Тим більше, що «безплідні зусилля козацьких воєн вичерпали на довгий час сили нації і опізнили її духовний розвиток» (Пилипчук, 2019, с. 126). Культурні взаємовпливи зрівнялися лише тоді, коли «на середину XIX ст. на Правобережжі динамічно почала набувати сили тенденція до зникнення великих латифундій» (Лобко, 2008, с. 35) та їх власників. Це руйнувало монолітні магнатські родини й те, що їх раніше об'єднувало.

У XVIII ст. театральна культура в Україні формувалась не тільки завдяки польському впливу. Польська драматургія мала колосальне значення для розвитку україно-польських культурних взаємин і театрального досвіду, який став найяскравішою формою творчого самовираження в ті часи. Кажуть, що найбільший розквіт театру Потоцького відбувся в період з 1780 по 1790 рр., а після смерті графа в травні 1805 р. театр занепадає. Не вщухають дискусії і щодо проблеми його виникнення. Для прикладу, Т. Чубіна у своєму дослідженні стверджує, що Тульчинський театр був остаточно побудований у 1782 р. і у своєму розвитку пройшов два етапи: від 1782-го по 1798 рр. та з 1798 по 1805 рр. (Чубіна, 2008, с. 124, 126, 127). На її думку, особливий поштовх він отримав з появою в Тульчині режисера Антонія Жмієвського. Жмієвський, розпочавши свою театральну діяльність у Варшаві й Житомирі (1797 р.), через рік організував «перший на Поділлі постійний театр, який упродовж двох років діяв у Кам'янцю-Подільському» (Волосатих, 2011, с. 103). Авторка пише, що А. Жмієвський з'явився в Тульчині в 1799 р. і працював режисером театру Потоцького, аж до смерті графа. У його театральних постановках «брали участь як вільнонаймані, так і професійні актори», а також «аристократи-аматори». Відвідування театру було безкоштовним, «а основу репертуару складали музично-драматичні твори» переважно французьких, італійських і польських авторів (Волосатих, 2011, с. 104). По закінченню діяльності А. Жмієвського в Тульчині, «костюми і театральна бібліотека були

передані йому у подарунок» і він їх успішно вивіз до Житомира (Волосатих, 2011, с. 104). Однак у 1787 р. у Тульчині уже було побудоване й офіційно відкрите нове приміщення театру, який до того часу вже існував. У 1805 р. театр припинив свою діяльність. Та це не завадило театральним традиціям, започаткованих Потоцьким, закріпитися в структурі культурних інтересів містян, які не могли в інший спосіб дозволити собі подібну «забаву», хоча й прагнули долучитися до неї, принаймні як глядачі. Театр міг продовжити працювати й надалі. Відомо, що після смерті Потоцького та тривалої боротьби за спадок, маєток у Тульчині разом з театром успадкував син Софії Потоцької Мечислав (1799–1878) і почав самостійно ним управляти. Однак майже 15 років власницею всіх цих багатств залишалася Софія. У цей період маєток не переставав бути осередком мистецтва й культури. Та як тільки Мечислав розпочав керувати маєтком (сталось це в 1820 р.), багато що змінилося. У жовтні 1825 р. він бере шлюб з Дельфінією Комар (1807–1877). Відома своїми дружніми зв'язками з Фредериком Шопеном, Юліушем Словацьким, Адамом Міцкевичем та багатьма іншими творчими особистостями того часу Дельфінія продовжила оберігати традиції Тульчинського двору, частково призупинивши його подальшу культурну деградацію. Її часто називали «музою польського романтизму», і така оцінка була цілком заслуженою. Та після розлучення Дельфінії з Мечиславом у 1843 р. і від'їзду її до Києва, Тульчин поступово втрачає статус європейського культурного містечка й перестає виконувати ту роль, яка була визначена йому Станіславом Потоцьким ще за його життя. Після заволодіння Мечиславом Тульчинським ключем (у 1845 р.) ці процеси стрімко почали наростати. Значною мірою їм сприяло й польське повстання 1830–1831 рр., у якому М. Потоцький взяв активну участь на стороні польського спротиву. Осівши в Парижі, він вивіз найцінніше, що було в палаці, і з цього моменту маєток обезлюднює. Як пише Т. Чубіна, після таких драматичних подій палац було конфісковано й передано Удільному відомству (Чубіна, 2010, с. 154). Відтоді почався поступовий його занепад, прискорений хвилею репресій, особливо після другого польського повстан-

ня 1863–1864 рр. (Чубіна, 2010, с. 154). Мечислав Потоцький у той час уже перебував у Парижі, а палац, який з 12 травня 1866 р. орендував дійсний статський радник А. Абаза, вирішив продати своїй племінниці Марії Строгановій (Лобко, 2008, с. 18). На цьому не завершилася історія резиденції Потоцьких і того внеску, який посприяв розвитку Тульчина як мистецького, так і культурного центру Поділля. Культурний і театральний простір міста продовжував розширюватися. Але відбувалося це не лише під впливом польської культури. Те, що «поляки виступали тут ініціаторами організації перших театральних вистав» (Антошко, 2018, с. 241), не заперчується ніким, як і роль Жмієвського в професіоналізації Тульчинського маєткового театру. Однак твердження, що саме «завдяки зусиллям А. Жмієвського і Я. Н. Камінського... з'явилися перші в регіоні спеціалізовані театральні приміщення, які стали... поштовхом для розбудови даної сфери культурно-мистецького життя», а в подальшому сприяли появі «українських театральних труп» (Антошко, 2018, с. 240, 241), не зовсім правильне. Ніхто не піддає сумніву роль А. Жмієвського, як і Я. Камінського в організації театру в Кам'янці. Високо відгукується про польський вплив на формування українського театру і Р. Пилипчук (Пилипчук, 2019), з думкою якого погоджується і Т. Чубіна (Чубіна, 2008, с. 123). Цій проблемі присвячена й монографія М. Гарбузюк (Гарбузюк, 2018). Однак спеціалізовані театральні приміщення вперше в регіоні з'явилися не в Кам'янці, а в Тульчині, й проіснували там, принаймні, до середини XIX ст., тоді коли Кам'янець-Подільський театр був відкритий лише через 11 років після Тульчинського — 22 вересня 1798 р. Та й культурна традиція, започаткована Потоцьким, перерваною не була і в другій половині XIX ст.

У 1814–1815 рр. із Європи на Поділля повертається друга російська армія під командуванням П. Вітгенштейна, штаб якої розміщувався в Тульчині. Зважаючи на те, що в місті з'явилася велика кількість офіцерського складу, який прибув сюди зі своїми сім'ями, можна припустити, що виникла гостра потреба в закладах, де можна було проводити час, зустрічатися, обговорювати новини, ділитися думками, демонструвати себе

в середовищі як місцевої, так і військової знаті, задовольняючи культурні потреби не гірше того, що вони бачили в Європі чи С.-Петербурзі. Театр був найкращим місцем для такої комунікації. Приміщення театру в маєтку Потоцького могло використовуватися саме із цією метою до моменту, поки його спадкоємці, із середин XIX ст., не почали активно його ділити.

Волею долі театральну традицію, у момент, коли культурне життя в місті начебто затухало, підхопив Тульчинський міський театр Пташинського. Сталося це наприкінці XIX ст., коли настав «золотий вік українського театру». Міський театр знаходився в центрі міста у двоповерховому приміщенні, яке сьогодні належить Тульчинському коледжу культури по вул. Леонтовича. Власник цього будинку й дата його за будови невідомі. Будівля могла бути зведеною ще за часів Потоцького, однак документальних підтверджень цьому поки що не знайдено. До 30–40-х рр. XIX ст. про нього майже не згадують. Та й українського театру на початку XIX ст. не існувало. Правда, є припущення, що в будівлі могло розміщуватися єврейське жіноче училище, засноване в 1867 р. Це цілком ймовірно, зважаючи, що Тульчин у цей період був одним із центрів хасидизму і більшість євреїв, які тут проживали, вважали себе хасидами. На домінування єврейського населення в межах міської забудови вказує і А. Губаль, стверджуючи, що ще

з XVIII ст. тут існував «впливовий єврейський штедл», який в Україні посідав 17 місце (Губаль, 2023, с. 8, 9). За іншою версією, у 80–90 рр. XIX ст. цей будинок придбав місцевий комерц Авербух і віддав в оренду місцевому театру. Як він ним заволодів, ми не знаємо, як не знаємо, ким і коли заснований сам театр. У народі його називали театром Пташинського. Можливо, Пташинський і був його засновником та режисером. Уважається, що театр Пташинського — це другий тульчинський театр після маєткового театру Потоцького, хоча деякі дослідники стверджують, що ще до Потоцького в містечку функціонував єврейський театр та існували місцеві театральні традиції (Губаль, 2023, с. 9). Місцеві традиції, можливо, й існували, та чи можна їх назвати театральними? Інституалізація театального життя в Україні розпочинається на початку XIX ст. Популярною жанровою моделлю театралізованих постановок була тоді малоросійська опера та водевіль. А от «40-і і 50-і рр. XIX ст. не стали продуктивними для української драматургії» (Пилипчук, 2019, с. 149). Не були вони продуктивними й для драматургії єврейської. Єврейська тема увійшла в українську літературу та театр у 80–90 рр. XIX ст. У цей же період розпочав свою творчу роботу й Тульчинський міський театр. Характерною особливістю цього періоду було те, що український театр

Рис. 3. Афіші Тульчинського міського театру Пташинського. Тульчин, 1890 р.

розвивався з периферійних повітових містечок, яким і був на той час Тульчин. Афіші театру, що збереглися в колекції Івана Зелюка, датовані 8 і 11 листопадом 1890 р., підтверджують це (Рис. 3), як і фото трупи театру, зроблене в 1903 р. (Рис. 4).

Свою діяльність міський театр, імовірно, завершив під час революції 1917 р. Невідомо, хто перебував у цій будівлі в період з 1917-го по 1927–28 рр. В умовах, коли в місті катастрофічно не вистачало приміщень для навчальних закладів, пустою ця будівля стояти не могла.

Рис. 4. Трупа Тульчинського театру Пташинського. Тульчин, 1903 р.

Рис. 5. Тульчинський народний театр. Сцена зі спектаклю «Богдан Хмельницький». У ролі Б. Хмельницького — режисер театру С. Грінзіцький. Тульчин, 1979 р. Фото з журналу «Соціалістична культура», № 5, 1979 р.

Наприкінці 1920-х її почали використовувати для підготовки політосвітніх (культурно-освітніх) працівників. Тоді ж театральні традиції Тульчина підхопив технікум політосвіти, а в подальшому — культурно-освітнє училище. Однак до появи самого технікуму ще в 1922 р. Б. Балабаном був створений театральний колектив, який у 1938 р. реорганізували в обласний пересувний театр ім. Леонтовича. Після війни театр відновив свою роботу під керівництвом викладача режисури Тульчинського технікуму політосвітніх працівників І. Самсонова.

Найбільш успішно театр працював у період, коли ним керував професійний режисер і художник П. Гордійчук, а 2 жовтня 1970 р. йому присвоїли звання народного.

У 1975 р. уже народний театр очолив талановитий режисер С. Грінзіцький. За час його керівництва театр славився постановками «Богдан Хмельницький» О. Корнійчука (Рис. 5.), «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого та іншими цікавими роботами.

Водночас із народним театром діяло режисерське відділення Тульчинського культурно-освітнього училища, студенти й викладачі якого відточували свою професійну майстерність і на його сцені.

Висновки. З появою в 1787 р. маєткового театру Потоцьких у Тульчині розпочався процес формування локального театального простору міста й усталеної театальної традиції, яка не була перерваною ні в XIX, ні у XX ст. Однак традицію, що формувалась в умовах Речі Посполитої, не можна ототожнювати виключно з впливом лише польського театального досвіду, польської драматургії та польської культури. Такий вплив беззаперечно мав місце, але він не був вирішальним. Вирішальне значення мала європейська театральна культура, яка, завдячуючи польській ініціативі (у нашому випадку — графу Станіславу Феліксу Потоцькому), була привнесена в український культурний простір, у якому й сьогодні незримо присутнє його ім'я. Тим більше, що на території маєтку, який він побудував, з 2017 р. щорічно проводиться міжнародний фестиваль оперної музики “OperaFest Tulchyn” як продовження традиції, започаткованої ще наприкінці XVIII ст.

Перспективи подальших досліджень визначаються необхідністю пошуку нових документальних свідчень про історію Тульчинського театру, переосмислення його мистецького досвіду й з метою поглиблення україно-польського культурного діалогу.

Список посилань

- Антонович, В. (Сост.) (1871). *Очерк состояния православной церкви в Юго-Западной России по актам (1650–1798)*. В университетской типографии. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000026192>
- Антошко, М. (2018). Театральне життя Подільського краю кінця XIX–початку XX століття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 3, 236–241. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2018.147414>
- Волосатих, О. (2011). *Музична й театральна культура Поділля першої половини XIX ст. З історії музично-драматичного театру*, 103–114. <http://e-archive.knmau.com.ua/handle/123456789/436>
- Гарбузюк, М. (2018). *Образ України у польському театральному дискурсі XIX століття: стратегії та форми репрезентації* [монографія]. Простір-М.
- Кушка, Н. (2020). *Музична Вінниця*. ТОВ «Вінницька міська друкарня».
- Лобко, О. (2008). Еволюція маєткового комплексу графів Потоцьких (герб Пилява) у Правобережній Україні 1830–1917 рр. *Дух і літера*, 20, 13–46. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/4859>
- Пилипчук, Р. (2019). *Історія українського театру (від витоків до кінця XIX ст.)*. (О. Клековкін, Передм.). НВП «Видавництво НАН України»; Видавництво ЛНУ ім. І. Франка.
- Чубіна, Т. (2010). Тульчинський палац Потоцьких як осередок культурно-мистецького життя. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили, сер.: Історія*, 140(127), 149–157. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2010_140_127_29
- Чубіна, Т. Д. (2008). Театр Потоцьких у Тульчині: основні віхи. *Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Історичні науки*, 83(70), 123–130. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2008_83_70_25
- Czartkowski, A. (1925). *Pan na Tulczyńie. Wspomnienia o Stanisławie-Szczęsnym Potockim, jego rodzinie i dworze*. Nakł. Wydawnictwa Polskiego.

- Губаль, А. (2023). Народний театр в аспекті педагогічної діяльності М. Д. Леонтовича у Тульчині. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 6(57), 4–12. <http://doi.org/10.15587/2519-4984.2023.295546>
- Naruszewicz, A. (1787). *Dyaryusz Podrozy Nayiasnieyszego Stanisława Augusta Krola Polskiego Na Ukrainę I Bytnosci W Krakowie Aż Do Powrotu Do Warszawy Dnia. 22 lipca roku. W Drukarni P. Dufour.*
- Niemcewicz, J. (1858). *Pooze historyczne po ziemiach polskich między rokiem 1811 a 1828 odbyte.* A. Francke.
- Sobol, R. (1966). Z dziejów teatru Potockich w Tulczynie. *Pamiętnik Teatralny*, z. 1–4, 189–222.

References

- Antonovych, V. (Comp.) (1871). *An Essay on the State of the Orthodox Church in Southwestern Russia Based on Documents (1650–1798).* V universitetskoj tipografii. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000026192>. [In Russian].
- Antoshko, M. (2018). Theatrical life in the Podillia region in the late XIX and early XX centuries. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 3, 236–241. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2018.147414> [In Ukrainian].
- Volosatykh, O. (2011). *Musical and theatrical culture of Podillia in the first half of the XIX century. From the history of musical and dramatic theater*, 103–114. <http://e-archive.knmau.com.ua/handle/123456789/436> [In Ukrainian].
- Harbuziuk, M. (2018). *The image of Ukraine in Polish theatrical discourse of the XIX century: strategies and forms of representation* [monograph]. Prostir-M. [In Ukrainian].
- Kushka, N. (2020). *Musical Vinnytsia.* Tovarystvo z обмеzenoiu vidpovidalnistiu “Vinnytska miska drukarnia”. [In Ukrainian].
- Lobko, O. (2008). The evolution of the Potocki family estate (Pylava coat of arms) in Right-Bank Ukraine. *Dukh i litera*, 20, 13–46. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/4859> [In Ukrainian].
- Pylypchuk, R. (2019). *History of Ukrainian Theater (from its origins to the end of the 19th century).* (O. Klekovkin, For.). Naukovo-vyrobnyche pidpriemstvo “Vydavnytstvo «Naukova dumka» Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy”; Vydavnytstvo Lvivskoho natsionalnoho universytetu im. I. Franka. [In Ukrainian].
- Chubina, T. (2010). The Potocki Palace in Tulchyn as a Center of Cultural and Artistic Life. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly, ser.: Istoriia*, 140(127), 149–157. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2010_140_127_29 [In Ukrainian].
- Chubina, T. D. (2008). The Potocki Theatre in Tulchyn: Milestones. *Naukovi pratsi Mykolaivskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu im. Petra Mohyly kompleksu “Kyievo-Mohylianska akademiiia”.* Ser.: *Istorychni nauky*, 83(70), 123–130. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2008_83_70_25 [In Ukrainian].
- Czartkowski, A. (1925). *Pan na Tulczynie. Wspomnienia o Stanisławie-Szczęsnym Potockim, jego rodzinie i dworze.* Nakł. Wydawnictwa Polskiego. [In Polish].
- Gubal, A. (2023). National theater in the aspect of M. D. Leontovych’s pedagogical activity in Tulchyn. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 6(57), 4–12. <http://doi.org/10.15587/2519-4984.2023.295546> [In English].
- Naruszewicz, A. (1787). *Dyaryusz Podrozy Nayiasnieyszego Stanisława Augusta Krola Polskiego Na Ukrainę I Bytnosci W Krakowie Aż Do Powrotu Do Warszawy Dnia. 22 lipca roku. W Drukarni P. Dufour.* [In Polish].
- Niemcewicz, J. (1858). *Pooze historyczne po ziemiach polskich między rokiem 1811 a 1828 odbyte.* A. Francke. [In Polish].
- Sobol, R. (1966). Z dziejów teatru Potockich w Tulczynie. *Pamiętnik Teatralny*, z. 1–4, 189–222. [In Polish].

.....

П. В. Слотюк

кандидат історичних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

.....

P. Slotiuk

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine

Отримано: 19.09.2025
Прийнято до друку: 10.10.2025
Опубліковано: 25.12.2025